Vilius PALENSKIS, Vytautas VALIUKĖNAS ir Valerijonas ŽALKAUSKAS
Vilniaus universitetas

DĖL *SĄSAJOS, SIETIES* IR ARTIMŲ TERMINŲ VARTOSENOS

„Fizikos terminų žodyne“ [1] terminas *sąsaja* yra dviejuose skirtinguose lizduose – *sąsaja* (angl. conjugation, vok. Konjugation, rus. сопряжение) ir *koreliacija, sąsaja* (angl. correlation, vok. Korrelation, Wechselbeziehung, rus. корреляция). „Lazerių fizikos terminų žodyne“ [2] *sąsaja* vartojama antrąja reikšme. „Matematikos terminų žodyne“ [3] *sąsaja* atitinka anglų kalbos žodį relation ir rusų – соотношение, o „Aiškinamajame kompiuterijos žodyne“ [4] anglų kalbos žodžius connection ir (con)catenation bei rusų – соединение, сцепление. Pastaruoju metu kompiuterijos darbuose [5, 6] žodis *sąsaja* imtas vartoti anglų termino *interface*, reiškiančio skirtingų parametrų kompiuterio dalių sujungimo įtaisus ar programas, atitikmeniu. Akivaizdžiai matome, kad žodžio *sąsaja* vartosena įvairuoja.

„Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ [7] *sąsaja* – „mintinis objektų susiejimas: *Idėjų, įvykių s. Mokslo s. su gamyba*“. Žodis *sieti* turi dvi reikšmes – „1. rišti, kabinti (virvę, siūlą ar pan.): <...>. 2. prk. nustatyti tarpusavio ryšius, jungti: *Vieną dalyką sieti su kitu.* || sngr.: *Teorija siejasi su praktika*“. Žodis *susieti* reiškia „sujungti: *Logiškai s. mintis.* || sngr.: *Susisiejančios sąvokos.*“ Vadinasi, žodis *sąsaja* yra *susiejimo, sujungimo ir ryšio* sinonimas. Pateiktuose pavyzdžiuose vyrauja minčių sąsaja. Taigi terminas *sąsaja* vartotinas reiškiniams ar loginiams ryšiams apibūdinti. Dažniausiai jis šia reikšme ir vartojamas. Svarbu tik išsiaiškinti, kurį iš tų reiškinių labiausiai tinka vadinti *sąsaja.* Žodyne [7] nėra sąsajos vartojimo įtaiso reikšme pavyzdžių. Vadinasi, žodžio *interface* vertimas *sąsaja* yra netinkamas.

Čia aptarsime artimus *sąsajai* terminus, tokius kaip *koreliacija, susiejimas, sąsajumas, atsaja, sietis, ryšys, sąryšis, saitas, sąraiša, grandis ir sankaba.* Taip pat pateikiame šių terminų atitikmenis anglų,

prancūzų, vokiečių ir rusų kalbomis, surinktus iš žodynų [8–14].

• *koreliacija* || angl. correlation || pranc. corrélation *f* || vok. Korrelation *f* || rus. корреляция *f* ;

• koreliatorius || correlator || correlateur *m* || Korrelator *m* || коррелятор *m*.

Terminai *koreliacija* ir *koreliatorius* visose kalbose tie patys. Vargu ar šiems fizikos ir matematikos terminams reikia lietuviško atitikmens, kaip tai buvo daryta žodynuose [1,2].

Terminui *susiejimas* artimiausias yra tarptautinis žodis *asociacija*, nes žodžiai *sieti* ir *susieti* į prancūzų kalbą verčiami *associer* [15]. *Asocijuoti* reiškia *sieti* [7].

Objektų susiejimo savybę galima būtų vadinti *sąsajumu*, o ne *asociatyvumu*, kaip tai teikiama žodyne [3].

Jei kokie nors objektai susiejami, tai juos galima ir atsieti. Taigi tenka kalbėti ne tik apie sąsają, bet ir apie *atsają*.

• *susiejimas* || association || association *f* || Assoziation *f* || ассоциация, *f* связывание *n*;

• *sąsajumas* || associativness, associativity || associativité *f* || Assoziativität *f* || ассоциативность *f*, связываемость *f* ;

• *sąsaja* || association, coupling || association *f*, couplage *m*|| Assoziation *f* , Kopplung *f* || связывание *n*, связь *f* ;

• *atsaja* || decoupling , uncoupling || découplage *m* || Entkopplung *f*, Ausopplung *f*|| развязка *f*, развязывание *n*, устранение *n* связи .

Žodyne [1] *decoupling* || *Entkopplung* || *развязка* terminams teikiamas lietuviškas terminas *atrišimas*. Manome, kad jo reikėtų atsisakyti ir vartoti mūsų siūlomą *atsają*.

Terminų *ryšys* ir *sąryšis* vartosena bei atitikmenys užsienio kalbomis jau nusistovėjo.

Manome, kad šalia termino *grandis* (link || maillon *m*, anneau *m* || Glied *n* || звено *n*) būtų galima vartoti terminus *saitas* || link || liaison *f* || Bindung *f* || связка *f*, связь *f* ir *sąraiša* || brace, constrain || tirant *m*, contrainte *f*, enchainure *f* || Verbinder *m*, Binder *m* || связующая деталь *f*, kai kalbama apie mažų matmenų ir įvairaus pavidalo susiejimo arba sąsajos elementus ir detales. Didesnių matmenų sąsajos įtaisus vadiname *sankabomis*.

Pastaruoju metu metrologijoje [16] pradėti vartoti du terminai, taip pat susiję su žodžiu *(su)sieti*. Tai *susietumas* ir *sietis*.

Susietumas (traceability || traçabilité *f*) – matavimo rezultato arba etalono vertės savybė, leidžianti jį sieti su pamatinėmis vertėmis, dažniausiai su valstybiniais ar tarptautiniais etalonais, taikant pasirinktos neapibrėžties nepertraukiamąjį lyginimo būdą.

Sietis (traceability || traçabilité *f* || связь *f* средств измерения с национальными эталоннами) - matavimo priemonių sąsaja su valstybiniais etalonais.

Terminas *sietis* buvo aptartas [17]. Manome, kad jį galima būtų vartoti ne tik metrologijoje, bet ir kitose technikos srityse.

Atskirai aptarsime kompiuterių tinklų ar įrenginių susiejimo ir suderinimo priemonių, angliškai vadinamų *interface* ir *gateway*, lietuviškus terminus. Šiais angliškais žodžiais vadinami įtaisai, susiejantys ir suderinantys atskirus kompiuterių mazgus ar kompiuterių tinklų dalis, o žodžiu *interface* vadinamos ir suderinimo programos. Programiniams dariniams vadinti siūlome vartoti moteriškosios giminės žodžius. Pateikiame tris siūlomus terminus, jų užsienio kalbų atitikmenis ir terminų apibrėžimus.

• *sietuvas* || interface, interface *device* || interface *f*, dispositif *m* d'interface || Interface *n*, Schnittstelle *f* || интерфейс *m*, устройство *n* сопряжения – įtaisas, laiduojantis kompiuterinių sistemų įrenginių tarpusavio ryšį. *Sietuvas* suderina signalų lygius, pilnutines įrenginių įėjimo ir išėjimo varžas, sinchronizuoja jų veikimą.

• *sietuvė* || interface || interface *f* – programinės priemonės, nustatančios leistinas procedūras, jų parametrus, bendruosius kintamuosius ir atmintinės sritis;

• *tinklų sietuvas* || gateway || passerelle *f* || Gateway *n* || межсетевой шлюз *m* – sistema, laiduojanti informacijos mainus tarp nesuderintų skirtingus protokolus vartojančių tinklų.

Matematikoje kompleksiniams skaičiams apibūdinti vartojamas būdvardis *sujungtinis* || conjugate || conjugué || konjugiert, adjugiert || сопряженный. Tokio sujungimo vyksmui apibūdinti siūlome vartoti ne žodį *sąsaja*, o žodį *sujungtis* || conjugation || conjugation *f* || Konjugation *f* || сопряжение *n*, присоединение *n*.

Kai norime pabrėžti dviejų dalių, detalių ar įrenginių sujungimo vyksmą ar reiškinį, vartojame terminą *sujungimas* || connection || connexion *f*, jonction *f* || Verbinden *n*, Anschalten *n* || соединение *n*, присоединение *n*. Tuo tarpu detalės, įtaiso, maitinimo šaltinio įjungimo į grandinę vyksmas nusakomas terminu *jungimas* || joining, connection || jonction *f*, connexion *f* || Schalten *n* || соединение *n*, включение *n*. Be to, žodis *jungimas* dar vartojamas jungimo būdui išreikšti, pvz.: *bendrosios bazės tranzistoriaus jungimas* (= jungimo būdas), *žvaigždės ir trikampio variklio jungimas* (=jungimo būdas). Kartais terminas *sujungimas* vartojamas jungties reikšme, kai nenurodomi konkretūs jungimo elementai.

Gauta 1998 09 03

Literatūra

1. Fizikos terminų žodynas. V.: Mokslas, 1979.
2. Lazerių fizikos terminų žodynas. V.: VU leidykla ir leidykla „Šachmatai", 1990.
3. Matematikos terminų žodynas. V.: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1994.
4. Paulauskas K. V., Jasinevičius R. Aiškinamasis kompiuterijos žodynas. K.: Technologija, 1995.
5. Informatika ir kompiuterių įranga. Aiškinamasis anglų-lietuvių kalbų žodynėlis./ Parengė V. Dagys, A. Klupšaitė, A. Žandaris. V.: Baltic Amadeus, 1995.
6. Aiškinamasis anglų-lietuvių kalbų kompiuterijos terminų žodynas. K.: Smaltija, 1997.
7. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. V.: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1993.
8. Словарь по микроэлектронике. Москва: Русский язык, 1991.
9. Словарь по электронике. Москва: Русский язык, 1988.
10. Словарь по электротехнике. Москва: Русский язык, 1985.
11. Словарь научной и технической лексики. Москва: Русский язык, 1984.
12. Рудник В. И. и др. Русско-англо-немецко-французкий физический словарь. Москва: Русский язык, 1989.
13. Лисовский Ф. В., Калугин И. К. Англо-русский словарь по радиоэлектронике. Москва: Русский язык, 1987.
14. Англо-русский физический словарь. Под ред. Д. М.Толстого. Москва: Русский язык, 1978.
15. Karsavina I., Kairiūkštytė S. Lietuvių-prancūzų kalbų žodynas. V.: Valstybinis leidybos centras, 1992.

16. Valiukėnas V., Žilinskas P. J. Tarptautinis pagrindinių ir bendrųjų metrologijos terminų žodynas. V.: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 1997.

17. Valiukėnas V., Žilinskas P. J. Dėl kai kurių metrologijos terminų // Terminologija. V., 1997. Kn. 4, P. 48– 52.